

(Прес, 17. 9. 2011)

Године 1995, кад је моја прва књига „У потпалубљу“ добила Нинову награду за роман године и постала инстант бестселер, и даље сам, као и раније, радио као туристички водич у једној београдској туристичкој агенцији.

То сам лето већим делом провео на острву Тасос у северној Грчкој. Боравио сам у летовалишту Макријамос, стрмој, шумовитој ували с плажом прекривеном белим песком за који се причало да га је стари власник још педесетих купио у Египту и довукао ту директно из Сахаре. Наше групе туриста су се уредно смењивале, а ја сам их дочекивао и бринуо о њима и свим њиховим потребама. Долазили су бели и преморени, а одлазили с осмесима на препланулим лицима. Међу њима је увек било и понеко лице из медија: Бора Чорба, Локица Стефановић, Боба Стојнић, Лазар Ристовски, Душан Ковачевић, Ђуза Стојиљковић, Александар Тијанић, па чак и Зоран Ђинђић, летовали су тамо те године. Било је то време када су само малобројни могли себи да приуште одмор у иностранству, па је та висока концентрација познатих личности била на изврстан начин разумљива и очекивана. Тако је средином лета те деведесет пете, на Макријамос стигао и Момо Капор. Био сам, природно, пословно љубазан према њему, али интимно поприлично суздржан. Ако у ранијем времену Момо Капор свакако није спадао у моје омиљене писце, према њему уједно нисам имао разлога да гајим никакве антипатије. Међутим, од почетка деведесетих и свих ратова који су нас сачекали одмах ту, иза угла, био сам шокиран и дубоко згађен свим његовим ратнохушачким изјавама, којима је тих година напосто засипао медије. За мене (а верујем и за многе друге) све је те било утолико фрапантније што је долазило од човека који се прославио по, као, урбаној прози и својеврсном мангупском духу коме би такође лако пристајали значајна ширина погледа, толеранција и пацифизам. Међутим, не, деведесете су нам донеле многа непријатна изненађења, а откриће Моме Капора као тврдокорног српског шовинисте било је само једно од многих, ни по чему најважније. Али, да је допринело горчини пораза свега у шта сам ја интимно веровао, јесте. Овај некад сразмерно симпатични, шатро урбани писац, најмилије чедо чувене загребачке библиотеке „Хит“ и радо читан аутор од Триглава до Ђевђелије, преживео је подробен преображај у изразито активног медијског промотера рата и екстремне међунационалне мржње с посебном фасцинацијом Радованом

Караџићем. Показало се, тако, да је наш масовно обожавани писац лаких нота истински заљубљеник у смрт.

Те године, и ја сам, игром бизарног сплета околности, постао атрактиван за ширу јавност. Књига „У потпалубљу“ била је неочекивани, али апсолутни хит те деведесет пете. С обзиром на то што се тематски бавила ратом у Хрватској 1991, посебно страховитим разарањем Вуковара, те оним фијаском од покушаја мобилизације резервиста у Београду и другим српским градовима, као и да је то била година Милошевићевог „миротворства“, непрестано сам био присутан на свим постојећим - само привремено отвореним - медијима. Мој је живот, тако, одједном постао значајно напетији и непријатнији него раније. О послу да и не говорим. Будући да сам се бавио једном суштински услужном делатношћу, настојао сам да будем једнако неутралан и љубазно настројен према свим гостима без разлике. Те године сам, међутим, примећивао како се поједини гости пресамићују преда мном од некакве нелагоде - било им је необично, можда чак и помало глупаво, што их личност коју су виђали на телевизији сад дочекује на грчком острву, помаже им да се сместе у собе, даје им неопходне информације и у њихово име организује туристичке обиласке и сличне активности. Али, ја сам све то гутао и упорно настављао са својом професионалном услужношћу.

Ако у ранијем времену Момо Капор свакако није спадао у моје омиљене писце, према њему уједно нисам имао разлога да гајим никакве антипатије. Међутим, од почетка деведесетих и свих ратова који су нас сачекали одмах ту, иза угла, био сам шокиран и дубоко згађен свим његовим ратнохушкачким изјавама, којима је тих година напосто засипао медије.

Тако сам приступио и Моми Капору, кад је стигао на Макријамос у друштву своје витке, плавокосе супруге. Мој рецепт за приступ познатима био је да примењујем истоветну благо механичку љубазност, коју сам користио и пред свима осталима, и да напосто ничим не показујем да знам ко су, а камоли шта мислим о њиховом раду, јавном наступу или њима самима. Тако је комуникација напосто била лакша по мене. Али упркос свој мојој иницијалној суздржаности, Момо Капор ме је откравио веома брзо, вероватно брже од било кога другог. Показао се, можда и очекивано, као изузетно пријатна и интересантна особа. Разговори с њим били су лаки, забавни и испуњени најнеобичнијим анегдотама и информацијама. Знао је тачно кад да почне и кад да стане, у конверзацији никад није доминирао, а питао је у једнакој мери у којој је одговарао. Ретки су људи с тако истанчаним осећајем за ритам разговора као што је то био Момо Капор каквог памтим. Сретали бисмо се сваког јутра у ресторану испред рецепције и пили кафу опуштено ћаскајући, он би често успут цртао, док је до нас с плаже допирала платинаста светлост сунца које се преламало о светлозелене таласе Трачког мора и онај замамни

слатки морски жагор. Једног дана, тако, у сред разговора о ко зна чему, Момо Капор ми је из неба па у ребра рекао да зна да сам ја „онај награђени млади писац“ и додао да се поприлично изненадио кад ме је видео у улози туристичког водича.

„Па, то је мој посао“, промумлао сам и слегнуо раменима. Био сам збуњен, осећао сам се у извесном смислу раскринкано, мислим да сам можда и поцрвенео. Али, чинило се да он то не примећује. Честитао ми је на награди. „Књигу нисам прочитао, признајем“, рекао је, не скидајући своје светле очи с мене, „али пратим редовно све твоје наступе по медијима. И морам да кажем: одлично ти све то радиш, заиста - одлично!“

„Ух, хвала, заиста“, одговорио сам, збуњен још више, јер некако нисам могао да поверујем да ту реченицу изговара управо човек од кога бих тако нешто тих година понајмање очекивао.

„Ма, и више него одлично“, готово је клицао Момо Капор, „фантастично! Искрено ти ово говорим. Све ти то радиш изузетно професионално. Свака част, заиста. Само што морам нешто да ти признам: слушао сам те на радију неки дан, причало се о рату у Хрватској и, да ти кажем, не слажем се сасвим с тобом, али, хајде да кажем, разумем те. Млад си и тако даље. Ниси навикао. Жао ти је. Међутим, пази: у једном јако грешиш.“

Момо Капор ми је из неба па у ребра рекао да зна да сам ја „онај награђени млади писац“ и додао да се поприлично изненадио кад ме је видео у улози туристичког водича.

Аха, помислио сам. Знао сам да иза читавог тог почетног одушевљења стоји већ некаква квака, те да узбудљив преокрет напосто мора да уследи. Иначе преда мном не би седео аутор толиких литерарних хитова - тхе оне анд онлу Момо Капор.

А он се тад нагло нагнуо ка мени. Простор између нас се драстично сузио. Кад год би ми неко тако изненада улетео у зону, ја бих се увек блокирао и срце би ми снажно забубњало. Тако је било и сад. Хтео сам да се некако одмакнем, али столица је наслоном била ослоњена о живу ограду па није било куд. Облизао сам суве усне и немоћно затрептао.

„Причали сте о Вуковару“, готово ми је дошапнуо Момо Капор. Осетио сам салве његовог даха на образу.

Климнуо сам главом. Вуковар је дефинитивно био тачка на којој смо се он и ја непомирљиво разилазили. Количина разарања и сва она трагедија која се четири године раније сручила на тај град била је готово непојмљивих размера. Наше суочавање с последицама онога што су тамо учиниле разуларене трупе пијаних резервиста из Србије пуштених с ланца, и они тенкови који су цвећем испраћани у рат, било је изузетно потресно. Мене лично је из основа изменило, а о свему томе сам на најнепосреднији начин писао и у књизи „У потпалубљу“. Сви они призори које смо тада ужаснути гледали по први пут: масовне гробнице пуне цивила, лешеве по разрушеним улицама једног утученог града, деца чије су косе поседеле након стотинак дана проведених у подрумима - Вуковар је укратко био тадашња мера наше окрутности и нашег лудила, крајњи домет наказног пројекта који је заразио толике међу нама и довео нас овде где се данас налазимо. Било је, међутим, и тада многих, као што их нажалост и данас има, који су о читавој ствари размишљали на један значајно другачији, по мени суштински безосећајан, неразумљив начин. Нико, додуше, као краљ свих социопата, препланули, седокоси, плавооки, белозуби и бескрајно шармантни Момо Капор, на острву Тасос јула године 1995. Истих оних врелих дана када се у Босни одвијао један нови масакр који ће далеко надмашити све што се догодило у Вуковару и практично га бацити у засенак.

Само што ми у рајском летовалишту Макријамос то још увек нисмо могли да знамо.

„Причали сте о Вуковару“, поновио је Момо Капор, нешто гласније - имао сам утисак да ће ме његове светлоплаве очи прогутати. „И ти си јако лепо говорио. Али, свеједно грешиш, знаш. Зато што, реално, нема баш никаквог разлога да ти буде жао тог града.“

Сварио сам његове необичне речи, и ледена језа ми је проклизала низ кичму. „Никаквог, заиста?“ промуцао сам. „Како то мислите?“

„Пази“, узвратио ми је Момо Капор, „пази, наивно је да мислиш да је оно тамо био неки не знам какав барок, разумеш!“

О Вуковару с Момом Капором

Пише: Владимир Арсенијевић
недеља, 18 септембар 2011 12:36

И осмехнуо ми се, с дивљом веселошћу.

„Причали сте о Вуковару“, поновио је Момо Капор, нешто гласније - имао сам утисак да ће ме његове светлоплаве очи прогутати. „И ти си јако лепо говорио. Али, свеједно грешиш, знаш. Зато што, реално, нема баш никаквог разлога да ти буде жао тог града.“

Барок, помислио сам, ко је икад говорио о бароку? Али нисам ништа рекао. Између нас је ионако стајао зид.

„Јер, то је био најобичнији провинцијски барок, разумеш!“ готово је узвикнуо тада Момо Капор. „Практично - ништа!“

„Практично ништа“, поновио сам за њим као хипнотисан. Нисам могао да верујем шта чујем.

До нас је у том тренутку поново допро весели летњи жагор с плаже и звонки смех задовољних туриста. Помислио сам на све оне погинуле и рањене, на све чији су домови уништени, чије су породице преполовљене, вољени осакаћени или мртви, животи смрвљени на несастављиву парампарчад, на сву ту страшну гомилу људске патње коју је за мене тада представљао - Вуковар.

Какав црни барок, провинцијски или било који други??

„Ништа, тако је“, одговорио ми је Момо Капор, уз свој неодољиви осмех, коначно излазећи из моје зоне и смештајући се удобно у наслон сопствене столице, „баш ништа. Вуковар је - ништа.“

Од тад је прошло пуних шеснаест година, а од вуковарског масакра читавих двадесет. Недавно сам позван у тај барокни град на Дунаву и Вуки да, поводом невеселог јубилеја

две деценије од његовог разарања, учествујем у Првом сусрету књижевника подунавских земаља заједно с још неколико писаца из региона с којима сам ионако пријатељ и које је увек уживање поново видети, попут Роберта Перишића, Срећка Хорвата, Дамира Каракаша или Селведина Авдића. Упознао сам Ивану Симић Бодрожић, а био је ту и Теофил Панчић, као и још многи други. И драго ми је што нисам пропустио ову сјајну прилику да ближе упознам Вуковар - град љубазних људи, где се прави сјајан фиш-паприкаш с тестенином, као и друге локалне славонске и сремске ђаконије, где се пије укусни еспресо на многобројним терасама и кафићима, уз који тече предиван широки Дунав, град који и даље показује многе своје оживљке, али се уједно и обнавља, ма колико споро, и у који ћу се увек радо вратити без обзира на то шта је о квалитету његовог барока имао да каже данас, нажалост, покојни Момо Капор.

Ту сам се, уосталом, шетајући поред Дунава и посматрајући сунце како се предивно прелама у зеленој води, након ко зна колико година сетио тог мог давнашњег познанства с њим и описане епизоде у летовалишту Макријамос оног стравичног и врелог јула 1995. кад сам открио његову суштинску безосећајност коју је вешто маскирао својим чувеним шармом. И осетио сам да га, можда зато што више није међу нама, заправо више и не мрзим због свега тога. Било ми га је, морам да признам, чак на извештан начин жао, због свега што је тај чудни човек био у стању и због свега што није био у стању. Некад сам га искрено мрзео, а сад више ништа осим туге нисам био у стању да исцедим из себе. Туге због оног његовог: „Вуковар је - ништа“, и начина на који је читав један град, са свим његовим житељима, анулирао једним овлашним покретом руке.

Вече се лагано спуштало, водена маса је намах потамнела, а мени се учинило да њоме поново плутају неразазнатљиви, надувени лешеви, Срби једнако као и Хрвати, али увек и једино цивили, најобичнији грађани овог проклето барокног и проклето дивног града, за којима сам ја туговао и тада као и дан-данас, а које је Момо Капор, тај наш велепопуларни писац лаких нота, у свом застрашујућем леденохладном естетизму потпуно пропустио да примети.

С бароком или без њега.